

Teisteanais
Nàiseanta
2024

X872/76/12

**Eachdraidh
Eachdraidh na h-Alba**

DIMÀIRT, 21 CÈITEAN

11:00 M – 12:30 F

EACHDRAIDH NA H-ALBA — 36 comharran

Feuch **AON** Phàirt.

Sgrìobh do fhreagairtean gu soilleir ann an leabhran nam freagairtean. Ann an leabhran nam freagairtean, feumaidh tu àireamh na ceiste a tha thu a' freagairt a chomharrachadh gu soilleir.

Cleachd inc **gorm** nodubh.

Mus fàg thu seòmar na deuchainne feumaidh tu leabhran nam freagairtean a thoirt don Fhreiceadan; mura dèan thu sin, dh'fhaodadh tu na comharran gu lèir airson a' phàipeir seo a chall.

* X 8 7 2 7 6 1 2 *

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

EACHDRAIDH NA H-ALBA

Feuch AON phàirt

PÀIRTEAN

A. Cogaidhean na Saorsa, 1249–1328	<i>duilleag 04</i>
B. Linn an Ath-leasachaidh, 1542–1603	<i>duilleag 06</i>
C. Cùmhnant an Aonaidh, 1689–1740	<i>duilleag 08</i>
D. Imrich agus Ìmpireachd, 1830–1939	<i>duilleag 10</i>
E. Buaidh a’ Chogaidh Mhòir, 1914–1928	<i>duilleag 12</i>

[Tionndaidh an duilleag

EACHDRAIDH NA H-ALBA — 36 comharran

PÀIRT A — Cogaidhean na Saorsa, 1249–1328

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho litir a sgrìobh Uilleam Friseal, Easbaig Chill Rìmhinn agus Neach-gleidhidh na h-Alba, gu Eideard I, 7 Dàmhair 1290.

Tha fathann brònach air sgaoileadh am measg an t-sluaigh gu bheil ar Baintighearna, Mairead Maighdeann Nirribhidh, marbh, agus air sgàth sin tha Rìoghachd na h-Alba air a buaireadh, agus Coimhearsnachd na Rìoghachd fo uallach. Tha fìor eagal ann a-nis ro chogadh catharra agus marbhadh mòr dhaoine, mura faighear fuasgladh gu sgiobalta. Dh'aontaich sinn nar measg fhèin fuireach am Peairt, gus am faigh sinn naidheachd àraidh o na ridirean a chuireadh a dh'Arcaibh, air staid ar Baintighearna. Ma tha Mairead air bàsachadh, gun tigeadh bhur n-òirdheirceas, Eideard I, a dh'ionnsaigh na crìche, gus am bi fir dhìleas na Rìoghachd a' cumail am bòid a thaobh a' cho-arbais.

Stòr B bho Michael Prestwich, *Edward I* (1997).

Bha arm Shasainn taobh a-muigh baile Bhearaig, air Dihaoine, 30 Màrt, nuair a rinn Rìgh Eideard, mar a bhithear a' dèanamh ro bhlàr, ridire de ghrunn fhireannach òga. Bha mì-thuigse am measg nan seòladairean ann an cabhlach Shasainn a shaoil gur e ionnsaigh armailteach a bh' ann an seo agus thog iad na brataichean aca. Anns a' chiad ionnsaigh chaidh a' chiad bhàta Sasannach air tìr agus chaidh a losgadh leis na h-Albannaich, chaidh an ath dhà shoitheach nan teine cuideachd, agus theich an còrr den chabhlach, a' fàgail nan Albannach a' dèanamh gàirdeachas gun deach cho math dhaibh. Nuair a chuala Eideard mar a thachair, dh'òrdaich e dhan arm gluasad air adhart, ghabh iad Bearaig gun trioblaid sam bith, agus bha uiread de dh'iongnadh air na h-Albannaich nach b' urrainn dhaibh seasamh nan aghaidh idir, cha mhòr. A rèir cunntasan nan Sasannach, cha robh ach buidheann de mharsantan anns an Talla Dhearg a sheas riutha gu h-èifeachdach; agus, cha robh cothrom aig gearastan a' chaisteil ach gèilleadh.

Stòr C bho Sheumas MacAoidh, *William Wallace: Brave Heart* (1995).

Rinneadh sgrios Bhearaig ann an 1296, a' bhrùidealachd a bu mhiosa a-riamh ann an eachdraidh Shasainn, a dh'aona ghnòthach gus toirt air na h-Albannaich gèilleadh le eagal. Chuir na h-Albannaich a-mach sgeulachd mu sheòltachd Eideird, gun robh eachraidh Shasainn a' dol fo bhratach fhallsa airson an luchd-dìon a mhealladh gus na geataichean fhosgladh, agus tha e coltach gur e sin a rinn Eideard, a bha air a leithid de chleas a chleachdadh roimhe. Ach, bha an fhìrinn na bu chruaidhe. Bha Eideard air feuchainn ri rèite a ruigsinn le burgairean Bhearaig, ach cha deach leis. Cha do rinn Eideard tròcair sam bith air a' bhaile agus e ag iarraidh dìoghaltas eagallach, eadhon a rèir cleachdaidhean brùideil an ama; chaidh fir, boireannaich agus clann a mharbhadh gu borb, àireamh air a thuairmse mu 15,000, agus lean am marbhadh trì latha.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT A (a' leantainn)

Stòr D bho Caroline Bingham, *Robert the Bruce* (1999).

Bha neart an Rìgh Raibeirt aig toiseach 1309, agus laigse Eideird II, air a dhearbhadh nuair a thàinig riochdairean Sasannach a dh'Alba gus barganachadh airson sìth. Thug deireadh na sabaid cothrom do Bhrus a' chiad Phàrlamaid aige a chumail sa Mhàrt, a choinnich ann an Cill Rìmhinn, a' dearbhadh còir Bhrus air rìgh-chathair na h-Alba. Thug an tachartas cothrom do Bhrus an aire a bu mhotha a tharraing don chiad chonaltradh a fhuair e bho chumhachd cèin. B' i seo litir o rìgh Philip IV na Frainge, a' cur an cèill a ghràdh do Raibeart, agus a' togail air an t-seann chaidreachas a bha eadar na rìoghachdan. Bha uaislean agus clèirich an làthair aig a' chiad Phàrlamaid aig Brus. Air 17 Màrt, chuir na h-easbaigean Albannach a-mach 'Gairm nan Clèireach' anns an tug iad an taic do Bhrus mar oighre dligheach Alasdair III.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

1. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr A** mar fhianais air na duilgheadasan a chaidh adhbharachadh le bàs Mairead, Maighdeann Nirribhidh. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - stòr agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.
2. Dè cho fad 's a tha **Stòran B** agus **C** a' sealltainn diofar mhìneachaidhean air a bhith a' cur Alba fo smachd, gu 1296? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
3. Mìnich na h-adhbharan air carson a bha Uilleam Ualas agus strì na h-Alba cudromach eadar 1297–1305. 8
4. Dè cho slàn 's a tha **Stòr D** a' mìneachadh nan adhbharan airson èirigh agus buaidh Raibeart Brus, gu 1328? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT B — Linn an Ath-leasachaidh, 1542–1603

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Iain Hamilton, Àrd-easbaig Chill Rìmhinn agus ceannard na h-Eaglaise Caitligich ann an Alba, *Clàran Achdan Comhairle Roinneil na h-Eaglaise*, 1549.

Tha a' Chomhairle seo de luchd-eaglais na rìoghachd air a cur ri chèile gus òrdugh agus aonachd a thoirt air ais don Eaglais, an dèidh ionnsaighean nam Pròstanach. Tha grunn adhbharan ann airson nan ionnsaighean olca seo, a tha air fearg a bhrosnachadh am measg an t-sluaigh. Tha moraltachd luchd-eaglais de gach ìre air a truailleadh, mar eisimpleir, tha bean agus clann aig cuid de dh'àrd-chlèirich agus aig cuid eile de na h-ìrean nas ìsle, agus bidh iad a' cleachdadh airgead na h-Eaglais airson math an teaghlaichean. Tha mòran luchd-eaglais air an droch fhoghlam, agus an eòlas air a' Bhìoball cho truagh 's nach eil iad idir comasach air stiùireadh ceart a thoirt don t-sluagh ann an teagasg bunaiteach a' chreidimh Chaitligich, agus anns na nithean eile a tha feumail airson slàinte an anaman. Tha cuid de luchd-eaglais cho trang an tòir air an gnothaichean fèin 's gun do dhìochuimhnich iad aire a thoirt do phrìomh obair na h-Eaglais, is e sin anam dhaoine a shàbhaladh.

Stòr B bho Alec Ryrie, *The Age of Reformation: The Tudor and Stewart Realms, 1485–1603* (2009).

Bha nas lugha de chothrom aig Màiri gus a toil a choileanadh na bha aig monarc Breatannach sam bith eile san t-16mh linn. Cha robh a creideamh, aig a' cheann thall, na adhbhar cudromach gun do thuit i, ach rinn e cinnteach gum biodh i an-còmhnaidh a' fulang tomhas de nàimhdeas bho gach cuid Caitligich agus Pròstanaich. Nas cudromaiche buileach, tha na trioblaidean aice a' nochdadh laigse monarcachd bhoireann. Bha pòsadh sam bith a dhèanadh i air neo-sheasmhachd adhbharachadh gu cinnteach. A bharrachd air na cèilean pòsta aice, chaidh a lagachadh gu mòr nuair a rugadh a mac, Seumas. B' e buaidh a bh' ann am breith Sheumais a thaobh rìoghrachas, ach bha e a' ciallachadh dha mòran nach robh feum ann am Màiri tuilleadh ach airson an rìgh-chathair a chumail dhan oighre fhìreann, dhligheach a bha a-nis air nochdadh. B' i Màiri an aon mhonarc boireann ann am Breatainn san t-16mh linn a rug leanabh, agus chaidh a cur thairis dìreach bliadhna às dèidh a bhreith.

Stòr C bho Maureen M. Meikle, *Flodden to the Marian Civil War, 1513–1573* (2007).

Rè 1561–1564 bha Màiri faiceallach a thaobh chùisean pearsanta agus cùisean an riaghaltais, a dh'adhbharaich tomhas math de shìth am measg nan uaislean. Ach, bha mòran uaislean mì-thoilichte gun robh aca ri àrd-inbhe Darnley aithneachadh nuair a phòs Màiri e san Iuchar 1565, agus mar fhreagairt, stiùir Seumas, Iarla Mhoireibh, ar-a-mach uaislean na h-aghaidh. Cha d' fhuair na reubaltaich taic gu leòr agus theich iad a Shasainn, ach bha cumhachd a' Chrùin air a lagachadh. Lean dùbhlann nan uaislean do Mhàiri le murt Dhaibhidh Rizzio sa Mhàrt 1566; air a dhealbhadh le Darnley a bha eudach, agus air a stiùireadh leis na morairean Morton, Lindsay agus Ruthven. Dh'fhàg murt Rizzio Màiri aonaranach. A thaobh dùbhlann nan uaislean, b' e pòsadh Màiri ri Bothwell an gnothach a chur às dhi buileach.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT B (a' leantainn)

Stòr D bho Jane E. A. Dawson, *Scotland Re-Formed, 1488–1587* (2007).

Dòigh no dòigh air choreigin bha a' bhuaidh a bh' aig dol à bith na h-eaglais a bh' ann ron Ath-Leasachadh anabarrach mòr agus a' beantainn ri beatha gach neach ann an Alba. Thachair a' bhuaidh chultarail bu mhotha nuair a thàinig stad, às dèidh an Ath-leasachaidh, air na sgilean agus an airgead a bha a dhìth airson cultar ciùil a chumail ann an Alba air sgàth 's nach biodh an eaglais Phròstanach a' cluich a' chiùil a bh' ann ron Ath-leasachadh tuilleadh agus nach robh iad a' coimiseanadh ceòl ùr. Chaidh teagasg Pròstanach Calvin, le fòcas teann nàiseanta, a chur an àite creideamh eadar-nàiseanta na h-eaglais Chaitligich mheadhan-aoiseil. Chaidh searmonachadh an Fhacail a chur an àite creideamh nan naomh agus na h-Òigh Mhoire agus mar sin chaidh dealbhan agus coinnean agus oibseactan naomha a thoirt a-mach à eaglaisean agus chaidh faclan bhon Bhìoball a chur nan àite: chaidh cainnt a chur an àite an sealladh sùla. Anns na 1580an bha am fòcas Pròstanach air òrdugh agus moraltachd na phrìomh fheallsanachd ann an sgoiltean agus oilthighean na h-Alba.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

5. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr A** mar fhianais air laigsean na h-Eaglais Chaitligich ann an Alba ro 1560. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - stòr agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.
6. Dè cho fad 's a tha **Stòran B** agus **C** a' sealltainn diofar mhìneachaidhean air na chuir gnè Màiri agus a pòsaidhean ris na duilgheadasan aice a' riaghladh na h-Alba, 1561–1567? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
7. Mìnich na h-adhbharan airson na dàimh dhoirbh a bha eadar monarc agus Eaglais ann an rìoghachadh Sheumais VI. 8
8. Dè cho slàn 's a tha **Stòr D** a' mìneachadh buaidh an Ath-leasachaidh air Alba, gu 1603? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT C — Cùmhnant an Aonaidh, 1689–1740

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho litir a sgrìobh tè à Dùn Èideann gu a caraaid ann an Lunnainn, ri linn na thachair a thaobh an t-soithich an Worcester, 18 Giblean 1705.

Tha sràidean Dhùn Èideann anabarrach làn de dh'fhir, de bhoireannaich is de chlann, ag iarraidh ceartas air na murtairean Sasannach sin. Thachair do choidse a' Mhorair Sheansalair Seafieid a dhol seachad, agus chuir muinntir Dhùn Èideann stad air, shlaod iad a-mach e, agus thug iad air gealltainn gum biodh na daoine ciontach air an cur gu bàs gu luath. A rèir gealladh an t-Seansalair, goirid às dèidh sin, air an aon latha, Diciadain 11 Giblean, chaidh Caiptean an Worcester, Tòmas Green, Madder, meit an t-soithich, agus an neach-gunna Simpson, a thoirt gu àite am bàis aig Rathad Lìte air na Sands, agus rinneadh seo airson na h-Albannaich a chiùineachadh agus am faireachdainnean an aghaidh nan Sasannaich a shàsachadh. Fad na slighe rinn na h-Albannaich gàirdeachas, agus chaidh na spùinneadairean Sasannach a mhaslachadh le càineadh uabhasach cruaidh agus searbh. Aig an àite cur gu bàs, a Dhia! Abair sealladh na daoine sin fhaicinn a' seasamh air iomall na beatha, mus deach an tilgeil don t-siorraidheachd!

Stòr B bho Mark Goldie, air a dheasachadh le Brendan Bradshaw agus John Morrill, *The British Problem*, c. 1534–1707 (1996).

'S e mearachd a th' ann a bhith a' smaoineachadh nach robh mòran bhuannachdan ann bho aonadh eadar Alba agus Sasainn. Bha an aon bheachd aig Uilleam Seton à Pitmedden agus Seòras MacCoinnich, iarla Chrombaidh, am measg eile, air buannachdan an aonaidh. Mhol iad am beachd gum biodh aon phàrlamaid aonaidh ann agus riaghaltas làidir, ag argamaid nach robh saorsa ann an ùpraid riaghaltais air a chuingealachadh le sgrùdaidhean agus cothromachadh, agus nach cuireadh ach aon phàrlamaid aonaidh ann an Lunnainn crìoch air na h-eas-bhuannachdan a bhith nan compàirtichean neo-ionann. Lìbhrig iarla Chrombaidh leasan air cothromachadh cumhachd na h-Eòrpa, agus air cho gòrach 's a bha e cuimseachadh air na 'Alba bheag', no 'Siorrachd na h-Alba' mar a dh'aithnìheadh e, am measg poilitigs mòr-chumhachd an ama. B' e a ghlaodh 'Gun cuireadh sinne, mar Bhreatannaich, crìoch air na seann ainmean eachdraidheil Alba agus Sasainn.

Stòr C bho T.M. Devine, *The Scottish Nation*, 1700–2000 (1999).

B' e freagairt phoilitigeach do èiginn riaghaltais a bh' anns an aonadh, agus cha robh cinnt sam bith ann gum b' urrainn do mhinistearan Albannach na Banrigh lìbhrigeadh na bha iad air fàilligeadh a thoirt gu buil ann an seiseanan pàrlamaid buaireasach roimhe sin. Bha coltas ann gun robh reachdas 1703 a' moladh gun robh barrachd ùidh aig na h-Albannaich air ceanglaichean Aonadh nan Crùn fhuasgladh seach air ceangal nas dlùithe ri Sasainn. Bha e coltach gun robh seo air a nochdadh leis an fhearg a bha air èirigh am measg mòran Albannach air feadh na dùthcha as t-fhoghar agus sa gheamhradh 1706, an aghaidh aonadh. Gu dearbh bha mòran ri chall sa chùis. Bha aonadh, mar bheachd, a' dol fada na b' fhaide na beachdan eile roimhe, agus bha feadhainn ann a dh'aontaich san fharsaingeachd ri dlùth dhàimh ri Sasainn, ach a dhiùlt an t-aonadh gu làidir leis gum biodh e a' ciallachadh deireadh pàrlamaid Albannach agus gluasad cumhachdan reachdachaidh gu Lunnainn.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT C (a' leantainn)

Stòr D bho Christopher A. Whatley, *The Scots and the Union* (2007).

Tha am beachd nach robh ach buaidh shòisealta glè bheag aig an Aonadh air a' mhòr-chuid de dh'Albannaich àbhaisteach a' dol an aghaidh na fianais, san aon dòigh 's a tha cuid de eòlaichean-eachdraidh air a bhith teagmhach an robh mòran buaidh aig an aonadh air eaconamaidh na h-Alba. Ann an 1715 dh'èirich na Seumasaich gu neartmhor gus am feum as fheàrr a dhèanamh den uiread mì-thoileachais a bha ann leis an Aonadh. Cha robh an dealbh buileach dubhach sa h-uile suidheachadh. Ach ghearain comhairlean bailtean oirthir na h-Alba nach robh mòran airgid aig riaghaltas Bhreatainn airson an cuideachadh a' càradh ballachan a' chala a bha a' crìonadh, eu-coltach ri Sasainn. Bha grunn bhailtean leithid Dhùn Èideann, Glaschu, Lannraig agus Sruighlea mì-thoilichte nuair a chaidh cuideaman agus tomhaisean ùra Sasannach a chur an àite feadhainn Albannach. Bha beachd làidir ann an Alba gum bu chòir an t-aonadh a tharraing air ais gus neo-eisimeileachd na h-Alba a stèidheachadh a-rithist. Bha mòran ag iarraidh aonta 1707 a lagachadh.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

9. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr A** mar fhianais air tachartasan a dh'adhbhraich dàimh nas miosa le Sasainn.

8

Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:

- stòr agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
- susbaint an stòir
- d' fhiosrachadh fhèin.

10. Dè cho fad 's a tha **Stòran B** agus **C** a' sealltainn diofar mhìneachaidhean air beachdan eadar-dhealaichte ann an Alba mun aonadh?

10

Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.

11. Mìnich na h-adhbharan a ghabh Pàrlamaid na h-Alba ri Achd an Aonaidh.

8

12. Dè cho slàn 's a tha **Stòr D** a' mìneachadh buaidh an Aonaidh, gu 1740?

10

Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT D — Imrich agus Ìmpireachd, 1830–1939

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho òraid a rinn an croitear Iain Moireasdan à Loch Euphort, Uibhist a Tuath, don Choimisean Rìoghail, 30 Cèitean 1883.

Tha sinne, croitearan Loch Euphort, a' guidhe le ùmhlachd gum faod sinn an cothrom seo a ghabhail ar gearainean a chur fa chomhair a' Choimisein Rìoghail. Tha cus dhaoine air an fhearann; tha 34 croitean ann, air a bheil 40 teaghlach a' fuireach, far nach robh roimhe ach trì. Tha ar n-ionaltradh coitcheann, mas urrainnear sin a chantainn ris, anabarrach dona, air chor is gum feum iadsan aig a bheil crodh sùil a chumail orra fad na h-ùine sa gheamhradh air neo thèid iad an sàs anns an talamh bhog, agus sinne aig an aon àm a' strì ri eadhon badan de ar croitean a ruigsinn. Mu dheireadh, feumaidh sinn aideachadh gu bheil sinn ann am bochdainn, agus a' fulang cruadal agus acras leithid nach do dh'fhiosraich a' mhòr-chuid de ar luchd-dùthcha a-riamh. Tha sinn gu dùrachdach ag ùrnaigh gum mol an Coimisean ar gluasad on àite seo gu ionad eile, far am faigh sinn còmhnaidh le toradh ar saothair air an fhearann.

Stòr B bho Graham Davis, *Irish Migration to Nineteenth-Century Britain* (2006).

Bha Dùn Dè na eisimpleir de bhaile-mòr a bha sònraichte airson a bhith measarra agus reusanta ris na h-Èireannaich. Ghabh Dùn Dè in-imrichean Èireannach bho na sgìrean aodaich a bha air crìonadh ann an ceann a tuath meadhan na dùthcha agus ceann a deas Ulaidh agus bha co-roinn cho àrd de shluagh a rugadh ann an Èirinn sa bhaile agus a bha ann am baile-mòr Albannach sam bith eile. Bha 71% de sgioba-obrach Èireannach Dhùn Dè boireann, agus chuir sin cuideachd ris an làimhseachadh neo-bhagairteach a fhuair na h-Èireannaich ann an Dùn Dè, air sgàth an cliù mar luchd-obrach math. Cha do ghabh na pàipearan-naidheachd ionadail ann an Dùn Dè pàirt anns a' chlaon-bhreith an aghaidh Chaitligeach. Mar sin, cha do dh'fhuiling iadsan mar a dh'fhuiling na h-Èireannaich ann an sgìrean nas dùmhaile de dh'Alba. Bha seo air sgàth 's nach robh uiread de in-imrichean a' fuireach ann an Dùn Dè 's a bha ann an Glaschu. Mar sin cha robh uiread de chothrom ag èirigh airson còmhstri.

Stòr C bho Lynsey Black, *Murder, Capital Punishment, and the Irish in Scotland, 1864 to 1914* (2018).

Thug fàs luath nam bailtean agus gnìomhachais buaidh fhollaiseach air an t-siostam ceartas eucorach. Eadar 1867 agus 1892, bha 35% den fheadhainn a fhuair binn bàis ann an Alba Èireannach, agus fhuair iadsan barrachd aire bho na meadhanan na fhuair eucoraich Albannach. A thaobh an in-imriche Èireannaich, John Riley, tha coltas ann gu bheil eagal air Albannaich mu chliù nan Èireannach airson fòirneart. Thuirt aon neach-fianais aig cùis-cùirte Riley ann an Glaschu gun do choinnich e ris air an rathad air oidhche a' mhuirt, ach nach do ghabh e gnothach ris a' chùis, 'Thuig mi bho a chainnt gun robh an duine Èireannach agus chaidh mo phronnadh aon uair le cuid den luchd-dùthcha aige.' Bha ceist an deoch-làidir cuideachd ceangailte gu dlùth ris a' bheachd gun robh na h-Èireannaich nam buidheann air an taobh a-muigh, agus gun robh iad cunnartach, a' ciallachadh gun robh mòran Albannach mì-earbsach mun deidhinn.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT D (a' leantainn)

Stòr D bho Bryan S. Glass and John M. Mackenzie, *Scotland, Empire and Decolonisation in the Twentieth Century* (2015).

Bha an ceangal eadar Alba agus Ìmpireachd Bhreatainn san fhicheadamh linn farsaing agus gu math toinnte. Bha mòran Albannach a' frithealadh thall thairis san arm no ann an seirbheisean eile, gu h-àraidh anns a' chogadh ann an Afraga a Deas gus leas Bhreatainn a dhìon. Bha coltas gun robh feartan a shaoil daoine a bh' aig Albannaich air an ceangal gu daingeann ris an ìmpireachd. Bha Albannaich gan sealltainn fhèin mar dhaoine gu sònraichte cràbhach — gu ìre mhòr Pròstanach, ged nach robh a-mhàin — a bha cliùiteach airson an cuid obrach anns na h-Innseachan, ann am foghlam, obair mheidigeach agus mar sheirbheisich chatharra. Ann an ciad bliadhna na linne, bha ceangal làidir fhathast aig eaconamaidh na h-Alba ri bun-structaran ìmpireil leithid rathaidean-iarainn, innleadaireachd, togail is seòladh agus malairt is tasgadh sna coloinidhean. Ach a dh'aindeoin sin, dha mòran de mhuinntir na h-Alba, bha imrich fhathast na phrìomh dhòigh air bochdainn no cion-cosnadh a sheachnadh, no air cothroman a shireadh nach robh rim faighinn aig an taigh.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

13.	Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha Stòr A mar fhianais air na factaran brosnachaidh a chuir ri eilthireachd Albannach, 1830–1939.	8
	<i>Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:</i>	
	• stòr agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr • susbaint an stòir • d' fhiosrachadh fhèin.	
14.	Dè cho fad 's a tha Stòran B agus C a' sealltainn diofar mhìneachaidhean air mar a dhèilig Albannaich ri in-imrichean Èireannach?	10
	<i>Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.</i>	
15.	Mìnich na h-adhbharan a thug Albannaich buaidh air an ìmpireachd.	8
16.	Dè cho slàn 's a tha Stòr D a' mìneachadh buaidh imrich agus ìmpireachd air Alba, gu 1939?	10
	<i>Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.</i>	

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT E — Buaidh a’ Chogaidh Mhòir, 1914–1928

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A à litir le saighdear anns na Camshronaich, gu neach-deasachaidh *The Glasgow Evening Times*, 20 Dàmhair 1915.

A chionn gu bheil e nis aithnichte leis na h-uile gu bheil ar dùthaich ann an cogadh, ceadaichibh dhomh tagradh a dhèanamh do Chlann Chamshron. Tha ar ceann-cinnidh, Loch Iall, a’ sabaid ri taobh a’ Bhrigade Ghàidhealaich mhìorbhailich; mar sin is i a’ cheist, a bheil fir uile a’ chinnidh seo fo armachd? Dhaibhsan tha mi a’ guidhe. An do chuir saoghal ùr an latha an-diugh às gu tur do sheann spiorad sabaid Gàidhealach ar sinnsearan? Gu dearbh, cha do chuir. Tha fuil nan Camshronach a bhàsaich agus a dh’fhalbh fhathast a’ sruthadh tro chuislean nan Camshronach an-diugh. Anns na làithean o shean, an uair a rinn an ceann-cinnidh air a’ bhlàr, lean an cinneadh e. Nach till sinn a-rithist gu spiorad ar Camshronach air an robh nàire bàsachadh san leabaidh; cuiribh gearanan sam bith a th’ agaibh gu aon taobh agus cruinnichibh mun cuairt ar ceann-cinnidh Loch Iall agus gabhaibh san arm còmhla.

Stòr B bho John Foster, *The New Penguin History of Scotland* (2001).

Chunnaic bliadhnaichean a’ chogaidh atharrachadh ann am beachdan agus dreuchdan. Air Latha Bealltainn 1918, chuir 100,000 de mhuinntir Ghlaschu an aghaidh an lagh, a’ sgur a dh’obair agus a’ caismeachd airson sìth rèitichte. Anns a’ choimhearsnachd b’ e prìomh thachartas san atharrachadh seo an strì màil ann an 1915. Tha Willie Gallacher, a bha na chathraiche air Comataidh Luchd-obrach Chluaidh aig an àm, ag innse mar a thàinig a’ Bh-ph Barbour, bean-taighe àbhaisteach sa chlas-obrach ann am Baile Ghobhainn, gu bhith na ceannard air gluasad mar nach fhacas riamh roimhe no bhon uair sin. Chuir boireannaich air dòigh coinneamhan sràide is coinneamhan chùirtean-cùil, agus chleachd iad drumaichean, glagan, trompaidean — a h-uile dòigh gus na boireannaich a thoirt a-mach airson na strì. Mu dheireadh b’ e ‘arm bhan na M-Uas Barbour’ a chruinnich timcheall Cùirt an t-Siorraidh ann an Glaschu agus a thug orra a’ chùis-lagha a chur dheth an aghaidh luchd-stailc a’ mhàil.

Stòr C bho Trevor Royle, *The Flowers of the Forest* (2006).

Bha gainnead luchd-obrach cho dona is gun do sgrìobh àrd-mhanaidsear Banca Malairteach na h-Alba air 30 Dàmhair 1915 gu rùnaire na h-Alba a’ rabhadh gum feumadh am banca oifisean a dhùnadh air feadh na h-Alba nan deigheadh barrachd fhireannach don arm. Chrìochnaich an litir le guidhe ‘gun a bhith a’ toirt barrachd fhireannach bhuainn gus am bi cothrom againn barrachd chlàrcan boireann a thrusadh agus a thrèanadh.’ Mar thoradh air seo chuir oifis na h-Alba comataidh an dreuchd gus beachdachadh air dè bu chòir a dhèanamh gus barrachd bhoireannach fhadadh. Taobh a-staigh sia mìosan dh’aithris a’ chomataidh comhairleachaidh ionadail ann an Dùn Èideann àrdachadh mòr ann an cosnadh bhoireannach anns a’ phrìomh bhaile; mar eisimpleir bha 48 boireannaich ag obair ann an gnìomhachas an rubair agus 33 air an rèile. Anns a’ Ghiblean 1915 b’ e dithis luchd-obrach clèireach à Glaschu a’ chiad bhoireannaich ann am Breatainn a chaidh fhadadh mar stiùirichean trama.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT E (a' leantainn)

Stòr D bho I.G.C.. Hutchison, *A Political History of Scotland, 1832–1924* (1986).

Rinn am Partaidh Làbarach ann an Alba adhartas gu h-obann agus gu cinnteach às dèidh a' Chiad Chogaidh. Thuirte neach-eagrachaidh bhon Phartaidh Làbarach Neo-eisimeileach (ILP) a bha a' coimhead air ais bho na 1930an, 'Cho fad 's a chitheadh duine sam bith ro 1918, leanadh an ILP a' dèanamh adhartas mòr air na partaidhean eile, ach bha coltas gun robh am fìor dhùbhlàn iomadh bliadhna air thoiseach.' Is e an rud a tha iongantach mu adhartas nan Làbarach ann an Alba cho mòr 's a bha an t-àrdachadh ann an àireamh nam Ball-Pàrlamaid a chaidh a thaghadh. A bharrachd air seo, tha radaigeachd nam BP sin follaiseach. Ann an taghadh 1918 cha d' fhuair am partaidh ach 7 seataichean Albannach, agus chaidh 52 a bhuannachadh ann an Sasainn agus sa Chuimrigh. Ach, ann an 1922, fhuair 113 seataichean Làbarach ann an Sasainn agus sa Chuimrigh, agus thill Alba an àireamh mhòr de 29, a bharrachd air aon Chomannach a fhuair taic bhon Phartaidh Làbarach ionadail.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

17. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr A** mar fhianais air carson a bha uimhir de dh'Albannaich a' sabaid gu saor-thoileach aig àm a' chogaidh. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
- stòr agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.
18. Dè cho fad 's a tha **Stòran B** agus **C** a' sealltainn mu diofar mhìneachaidhean air an atharrachadh ann an dreuchdan nam boireannach aig àm a' chogaidh? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
19. Mìnich na h-adhbharan a thug an cogadh buaidh air gnìomhachas agus eaconamaidh na h-Alba. 8
20. Dè cho slàn 's a tha **Stòr D** a' mìneachadh buaidh a' chogaidh air poilitigs na h-Alba? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.

[CRÌOCH A' PHÀIPEIR]

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO